

Ağ Toplumunda “Ağ” Dışı Kalan Hackerların Muhalefet Biçimi: Hacker Etiği ve Özgür Yazılım

*Opposition Form of Hackers who are Out of the 'Network' in Network
Society: Hacker Ethics and Free Software*

Nurullah Sandilaç*

Öz

Bu makale ile hackerlara, Manuel Castells'in Ağ Toplumu Kuramı perspektifinden bakılarak etik değerleri üzerinden karşı kültürü temsil edip etmediği, muhalefet biçimi yönüyle direniş kimliğinin olup olmadığını açıklamaktır. Bu itibarla ağ toplumunun hâkim anlayışının ve hacker kültürünün, hangi etik değerlerden beslendiklerini karşılaştırmalı olarak değerlendirmeye tabi tutularak hacker etiğinin hâkim anlayışa nasıl bir alternatif sunduğu değerlendirilmiştir. Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemi benimsenmiş olup, araştırma desenine uygun olarak belgelere dayalı gözlem tekniği kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ağ Toplumu, Hack, Hacker Etiği, Hacker Kültürü

---

* YLS Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bilim Dalı, nurullah.sandilac@hotmail.com

Bu makale iThenticate sistemi tarafından taranmıştır.

Makale Gönderim Tarihi: 29 Nisan 2020

Abstract

With this article, it is aimed to explain to the hackers whether it represents a counter-culture based on the ethical values of Manuel Castells from the perspective of Network Society Theory, and whether there is a resistance identity in terms of opposition. In this respect, it was evaluated how the hacker ethics offered an alternative to the dominant understanding by making a comparative evaluation of the ethical values of the network society and the hacker culture. In this study, qualitative research method was adopted and document based observation technique was used in accordance with the research design.

Key Words: Network Society, Hack, Hacker Ethics, Hacker Culture

Giriş

Sanayi toplumu sonrasında yaşanan teknolojik gelişmeler, siyasi, ekonomi, kültürel ve sağlık alanlarında yeni bir ilişki biçimi ortaya çıkarmıştır. Yaşanan bu gelişmeler ışığında birçok bilim insanı, yaşadığı çağı ve toplumunu tanımlamaya ve yapısını ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Manuel Castells’de bunlardan biridir. Ona göre, yaşanan teknolojik gelişmeler nedeniyle enformasyon çağı bize “Ağ Toplumunu” nu hediye etmiştir.

Enformasyonel devrimlerin oluşumundaki alt yapı ise bilgisayarlar ve internettir. Bilgisayar ve internet, hackerlar tarafından ortaya çıkarılmıştır. Bunun yanında enformasyonel devrimlerdeki ticari boyut yeni bir tür iş alanı olarak karşımıza çıkmıştır. Bir başka deyişle enformasyonel devrimler, kendini yeniden yaratan ve dev şirketlere (Cisco Systems, Dell Computer, Oracle, Sun Microsystems, Apple, Microsoft vs.) dönüşenler sayesinde olmuştur. Peki bu enformasyon ruhu ile şekillenen ve dönüşen şirketler, hangi temel unsurların üzerine yapılanmışlardır? Castells, bu temel unsurun yaratıcı ve yenilikçi hacker kültürünü temsil eden kültürün kaynağı üzerine yapılandırıldığını söylemektedir (Castells, 2005: 160). Ancak günümüzde hem devlet ve medya organları tarafından hem de toplumun genel kesimi, hacker kavramına sadece kredi kartı bilgilerini çalan, kişisel dokümanları, sisteme izinsiz sızarak elde eden vb. olumsuz anlamlar yüklenmekte olduğu görülmektedir. Bu algının değişiminde yatan temel nedenler merak konusu olmuştur. Daha geniş perspektiften; etik değerleri ve bu değerleri ile örtüşen pratiklerine bakıldığında bir alt / karşı kültürü temsil edip etmediği ayrıca sorgulanmaktadır

Araştırmanın Konusu ve Amacı

Bu makale ile “*Hackerlar ağ toplumunda birer siber suçlu mu yoksa direniş kimliği etrafında örgütlenmiş toplumsal hareketlerin aktörleri midir?*” şeklindeki çalışmamızın temel problemine cevap aranarak etik değerleri üzerinden karşı kültürü temsil edip etmediği, direniş kimliğinin olup olmadığını açıklamaya çalışmaktır.

Bunun için öncelikle birinci bölümde hackerların muhalif tavrını tartışabilmek adına Manuel Castells’in ağ toplumu teorisine

başvurulacaktır. İkinci bölümde ise hacker kelimesine tarihsel bağlamda anlam değişimlerine yer verilecektir. Böylelikle çalışmamızda hacker kelimesiyle kimleri kastettiğimiz anlaşılacaktır. Daha sonra ağ toplumunun hâkim anlayışının ve hacker kültürünün hangi etik değerlerden beslendiklerini karşılaştırmalı olarak değerlendirmeye tabi tutularak hacker etiğinin hâkim anlayışa nasıl bir alternatif sunduğu değerlendirilecektir. Bunun için hâkim anlayışa karşı önerdiği etik anlayışın savunucularından olan Pekka Himanen'in görüşlerinden yararlanılacaktır. Daha sonra bu etik anlayışın en önemli göstergelerinden biri olarak hackerların nasıl mücadele ettiklerine değinilecektir.

Önemi

Bu makale ile ağ toplumun hâkim anlayışına eleştirel yaklaşımın, hacker etiği ve hackerların eylem pratikleri üzerinden yaklaşarak ve değerlendirmede bulunarak, alan yazına katkı sağlaması ve farkındalık oluşturması bakımından önem arz etmektedir.

Yöntemi

Bu makalede, insan davranışlarının doğasına uygun olacağı kanaati ile nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırma, "gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma" olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2011: 39). Nitel araştırmanın felsefi temelinde, oluşturmacı ve yorumlamacı dünya görüşlerini barındırır. Bu nedenle nitel araştırmacı için "tam nesnellik" başarılması mümkün değildir. Bu nedenle Pozitivist gelenek içinde yetişmiş bilim insanlarının nitel araştırma yöntemleri bilimsel bulmayabilir. Burada bizim rolümüz, belirli bir ortamda belirli bireyler tarafından oluşturulmuş gerçeğe katkıda bulunan bireyleri kendi algılarından anlamaya çalışmaktır (Yıldırım & Şimşek, 2011: 65).

Deseni

Bu araştırmada, kültür analizi deseni benimsenmiştir. Kültür analizine yönelik araştırmalarda amaç, belirli bir grubun kültürünü

tanımlama ve yorumlamadır. Genellikle o kültüre özgü kavramlar, algılar ve süreçler çerçevesinde yapılıır (Yıldırım & Şimşek, 2011: 70). Ancak nitel araştırma desenleri birbirinden çok açık bir biçimde ayrılmamaktadır. Bu nedenle bir kültür analiz çalışması aynı zamanda durum çalışmalarında da önemli bir boyutu oluşturabilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2011: 69).

Bu bağlamda temel problemin cevabı aranırken hacker ile ilgili keskin bir biçimde ayrılan iki tür kaynakların olduğu görülmüştür. Birincisi ulusal siber güvenlik politikaları ve hukuk alanında suç eksenli değerlendirmelerin yapıldığı ya da bilişim sistemlerine uzak olan insanların kaleminden çıkan kaynaklardan oluştuğu, ikincisi ise hackerlara doğrudan veya dolaylı olarak yakınlıkları bulunan veya hackerlar ile ilgili bilgi birikimi mevcut olan kişilerin kaleminden çıkan kaynaklardan oluştuğu görülmüştür. Ancak ikinci tip kaynakların esas alındığı öğretilerde çok fazla alan yazın bulunmadığı fark edilmiştir. Araştırma desenimize uygun olarak, konuya dahil olan hacker grubunun kullandıkları yazılı ve sözlü dil, davranış kalıpları, algıları ve paylaştıkları deneyimler, bu araştırmanın odak noktası olduğundan bu makalede birinci tip kaynaklar, göz ardı etmemekle birlikte ikinci tip kaynaklara odaklanılmıştır. Çünkü birinci tip kaynakları esas aldığımız takdirde, siber güvenlik politikaları ve hukuk alanında yazılan birçok alan yazın bulunduğundan konu kendini tekrar etmekten öteye gidilmeyeceği, araştırma yöntemine uygun düşmeyeceği ve hacker kültürünün anlaşılamayacağı kanaatindeyiz.

Bu makalede, nitel araştırmamıza uygun olarak, belgelere dayalı gözlem tekniği uygulanmıştır. Bu nedenle alan yazında literatür taraması yapılmış olup kitap, dergi, makale, internet belgeleri, tez vb. dokümanlar incelenmiştir. Alanyazın taramasının yanında söylem analizlerine yer verilmiştir.

Ağ Toplumu

Ağ toplumundan bahsetmeden önce ağ kavramına yüklenen anlamdan söz etmek gereklidir. Castells, öncelikle ağ kavramına “Ağ, belli bir toplumsal organizasyonda egemen değerler ve çıkarlar tarafından verilen talimatların programını yerine getiren

enformasyon ağıdır” şeklinde anlam yüklemiştir (Castells, 2004: 114). Toplum yapısını ağ ile kullanma nedeni, insanın olduğu tüm alanda temelde bu ağ ilişkileriyle bağlanmış ve yoğun biçimde kullanıyor olmasından kaynaklanmaktadır.

Ayrıca ağ kavramına yine Castells’in başka bir ifadesiyle “birbiriyle bağlantılı düğümler dizisidir” şeklinde ifade etmektedir. Bu düğümler(ağlar), birbirine bağlanarak iş bölümünü oluşturmakta ve ortak karar alınmaktadır. Castells’e göre ağ toplumundaki düğümlerin, ekonomik, siyasal, sağlık ve diğer alanlarda hiç olmadığı kadar birbirleriyle etkileşimde bulunarak toplumsal organizasyonun dünyaya yayılmasıdır. Ayrıca, “düğümlerin ne olduğu, hangi somut ağı ele aldığımıza bağlıdır”. Castells, buna örnek olarak, küresel finansal akışlar ağında düğümler; menkul kıymetler piyasaları olduğunu, Avrupa Birliği’ni yöneten siyasi ağda; ülkelerin bakanlar konseyleri ve Avrupa Komisyonu üyeleri olduğunu, medyanın küresel ağında ise; televizyon sistemleri, eğlence stüdyoları, bilgisayar grafiği ortamları, haber ekipleri, sinyaller üreten gönderen, alan seyyar aygıtlar olduğunu söylemektedir (Castells, 2008a: 622).

Ağ toplumu en genel anlamıyla; “iletişim, iş ve yönetime yönelik amaçlarla küresel ağları düzenli olarak kullanan bir toplumu ifade etmektedir.” (Göker & Doğan, 2011: 178).

Ağ toplumu Castells’e göre, üç bağımsız sürecin bağlantısı sonucu oluşmuştur. Bunların ilki, 1970 yıllarında bilgi alanındaki teknolojik devrimler, ikincisi 1980 yıllarındaki kapitalizmin köşeye sıkışarak kendini yeniden şekillendirmesi, üçüncüsü ise, 1960 yıllarında iletişim bağlamında yeni toplumsal hareketlerdir.

İlk olarak, 1970 yılında yaşanan teknolojik devrimlerin temelinde mikro elektronik ve genetik mühendisliği mevcuttur. Mikro elektroniğe dayanan devrim, “mikroçipi, bilgisayarları, telekomünikasyonu ve onların networklerini içerir. Bu teknolojiler, bilginin işlenme kapasitesinde; sadece bilgi hacminde değil, işlemlerin karmaşıklığında ve işlem hızında da olağanüstü artış” sağlanmıştır. Genetik mühendisliğinde ise DNA’nın bilgisayar programları ile çözülmesiyle bu DNA kodlarının yeniden oluşturulabilmesi,

sistemlerin, kodların ve iletişim yapılarının yeniden programlanabilmesi açısından önemlidir (Castells, 2005: 149-152).

Castells, ağ toplumunda 1970 yıllarında yaşanan teknolojik devrimler, tarihsel süreçte yaşanan diğer teknoloji devrimlerden 3 noktada ayrıldığını belirtmiştir. Bunlardan ilki “hacim, karmaşıklık ve hız açısından kendisini genişleten işlem kapasiteleri”, ikincisi “yeniden birleştirme yetenekleri”, üçüncüsü “dağıtım esneklikleri” bakımından ayrılmaktadır (Castells, 2005: 148,149). Böylelikle ağların bilgiyi depolaması, dağıtması bakımından hacminin büyüklüğü, hızlı olması ve esnek fırsatlar sunabilmeleri bakımından ağ toplumunda önem kazanmıştır (Bozkurt, 2014: 519).

İkinci olarak, 1973-1975 tarihleri arasında kapitalizmin ve 1975-1980 tarihleri arasında devletçiliğin, büyük krizler ile karşı karşıya kalması sonucu birbirlerine karşıt olan bu iki sistemin yeniden yapılanma sürecine ilişkindir (Castells, 2005: 157). Yeni gelişen teknolojiler karşısında devletlerin bürokratik yapıları buna ayak uyduramamıştır. Ulus devletlerinde modernleşmenin koşulları yeniden tanımlanmıştır. Devlet eliyle kalkınma ön planda tutulmuştur. Bu nedenle devletlerin hakimiyet alanı dönüşmüş ve azalma eğilimi göstermiştir. Kapitalist üretim biçimi; refah devleti, tam istihdam, seri üretim ve yükselen hayat standartları şeklindeki ilkeler tarafından tanımlanmaktaydı. 1970 yılından sonra yaşanan petrol krizi sonucu devletler bu üretim biçimi ile devam edememiştir (Çeler, 2012: 112,113). Bu nedenle yaşanan kriz sonucu; bilgisel üretkenlik, devlet denetimini kaldırma, özelleştirme, küreselleşme, liberalleşme ve networkleşme aracılığı ile üstesinden gelerek ağ toplumuna ekonomik alt yapı sağlamıştır (Castells, 2005: a.s.).

Üçüncü süreç ise, kültürel ve siyasal toplumsal hareketleri ifade etmektedir. Toplumsal hareketler, 1968 hareketinin oluşturduğu özgürlük ortamında türemiştir. Bu hareketler modernliğe, yerleşik kültüre, cinselliğe, ataerkilliğe, kapitalizme, yaşam üzerinde sınırsız denetime ve iktidarlara yönelik eleştirilerini dile getirmişlerdir. Bu nedenle yerleşmiş kurumları tümüyle reddedip toplumsal sözleşmenin yeniden yazılmasını talep etmişlerdir (Castells,

2005: 157,158). Bu toplumsal hareketlerin en önemlileri feminist ve çevreci hareketleridir.

Dolayısı ile birbirinden bağımsız gelişen üç sürecin bir aradalıklarından ağ toplumunu meydana getirmiştir. Şimdi ağ toplumunun temel yapılarından kısaca söz edilecektir. Castells, bu anlamda yeni toplumdaki başlıca ekonomik ajanı “ağ şirketi”, başlıca siyasi ajanı da “ağ devleti” olarak nitelemiştir (Yüksel, 2014: 4).

Ekonomi: Ağ Şirketi

Castells, kapitalist üretim anlayışının ortadan kalkmadığını, ekonomi sisteminin ağlar kurarak küresel ölçekte güçlendiğini söylemektedir (Castells, 2008a: 624). Sermaye ve serbest piyasa, elektronik ağlar temelinde kurulmaktadır. Çok uluslu şirketler ve alt şirketleri, iş birliğine dayalı işletme ve üretim çevresinde ağlar oluşturmaktadır. Yerel firmalar ise bu ağa bağlanarak onların aracılığı ile çalışmaktadır. Aynı şekilde küçük ve orta işletmelerde iş birliğine dayalı ağ oluşturmaktadır. Bu şekilde kaynaklarını bir araya getirerek esnekliklerini korumaya çalışmaktadırlar. Büyük firmalar değişken taleplere, pazarlara, ürünlere ve dönemlere göre ağlar arasında stratejik anlaşmalar üzerinden kurulmaktadır. Tabi bu anlaşmalar yani müşteri ile üretici arasındaki iletişimi tes-cilli girişimci ağlar üzerinden bağlantıya geçilmektedir. Castells, ağ ekonomisi için “tüm bu karmaşanın üstesinden, yalnızca enformasyonculuğun araçlarıyla gelinebilir” demektedir (Castells, 2005: 154).

Ayrıca Castells, bu ağlar nedeniyle üretim, dağıtım ve yönetim alanında rekabetçilik ve yaratıcılık ön plana çıktığını belirtmiştir. Getirisi olmayan birimler ve insanlar ağ dışında bırakılmaktadır (Castells, 2005: 154). Bu nedenle böyle bir ortamda ağ toplumunda kazananların uzmanlaşmış kişiler değil, teknolojiye ayak uyduran, teknik yeniliği geliştiren ve buna yatırım yapan girişimciler olduğunu ifade etmektedir (Yüksel, 2014: 4).

Siyaset: Ağ Devleti

Castells’e göre, ulus devletlerin çağa ayak uydurduğunu ifade etmektedir. Bir yandan devletler, kurumlarını ve performanslarını

yeniden yapılandırarak kendileri de birer “ağ” haline gelmiştir. Bunun yansıması olarak Avrupa Birliği, NATO, NAFTA, Uluslararası Para Fonu vb. örgütlenmeleri örnek vererek bu düşüncesini somutlaştırmıştır. Görüldüğü üzere siyasal hakimiyet devletlerce oluşturulan örgütlenmeler ile siyasi organizasyonlar arasında bölüşülmüştür. Bir yandan da bunun tam tersi olarak devletler, siyasal hakimiyetlerini yerel merkezlere dağıtmaktadır. Çünkü hâkim anlayışla çatışmamak, vatandaşları ile esnekliğini artırmak ve bu bağlamda meşruiyetlerini korumak için yetkilerini yerel kurumlarla ve sivil toplum örgütleri ile paylaşmaktadırlar. Uluslararası ve yerellik bakımından eş zamanlı ve zıt yönlü bu paylaşım, yeni devlet biçimi olan “Ağ Devleti”ni ortaya çıkarmıştır (Castells, 2005: 156).

Kültür: Gerçek Sanallık Kültürü

Castells, ağları bir araya getiren bir kültürel boyutun olduğunu ifade etmektedir. Bu kültür, “bilgisayarların siber uzamda gerçekliği yeniden düzenleyerek yarattıkları görsel deneyimler gibi çokyüzlü sanal bir kültür” olduğunu söylemektedir (Castells, 2008a: 269). Ayrıca buradaki kültürel anlamın, “küresel bir elektronik hipermetnin¹ kaleydoskopu² etrafında biçimlenir hale geldiğini” belirtmiştir (Castells, 2005: 155).

Sanal kültür, zihinleri aşan, ağ içinde yer alan çeşitli katılımcıların stratejilerini dayandırdığı, ağın üyeleri değiştikçe değişen, ağdaki birimlerin kültürel ve örgütlenme düzeyindeki dönüşümlerini izleyen, birçok kültürden, birçok değerden, birçok strateji-

- 1 Hipermetin: Bilgisayar ekranı ya da diğer elektronik cihazlarda gösterilen ve sadece yazıdan ibaret olmayan gelişmiş özelliklere sahip belgelerdir. Standart metinlerden farklı olarak imaj, fotoğraf, video, tablo, matematik formülleri v.s. içerik sunabilirler. Hiper metin, World Wide Web’in temel konseptlerinden olup günümüz Web sitelerinin çok büyük çoğunluğu Hiper Metin İşaretleme Dili (HTML) kullanmaktadır
- 2 Kaleydoskop: Ucu buzluca ile kapatılmış metal ya da mukavvadan bir boru içine yerleştirilmiş aynaların aracılığıyla, boru içine konulan renkli küçük cisimlerin ve onların görüntülerinin oluşturduğu çeşitli biçimleri gösteren araç.

den oluşmaktadır (Castells, 2008a: 270). İşte sanal kültür içinde bu dönüşümlerin, çeşitlenmenin, biçimlenmenin aracı internettir. İnternet ile mekanlar arasında eş zamanlı elektronik bir bağ kurulmuştur. Ortak tecrübeler ve paylaşılan mesajlar(kültür) genellikle hipermetne hapsedilmiştir. Bu durum hayatımızın anlamsal göstergesi gerçek sanallığın kaynağını oluşturmaktadır. Sanaldır; çünkü elektronik devrelere ve kısa ömürlü görsel ve işitsel mesajlara dayanmaktadır. Gerçektir; çünkü tüm deneyim alanlarında, düşüncelerimizi meydana getirmekte kullandığımız seslerin, görüntülerin, şekillerin ve imalı ifadelerin birçoğu küresel hipermetin sağladığından, bu bizim gerçekliğimizdir (Castells, 2005: 155). Sanal kültür içinde aslında ağ toplumun karakteristiklerini yansıtan “akışların uzamı” ve “zamansız zaman” kavramların ön plana çıktığını görmekteyiz.

Akışların Uzamı ve Zamansız Zaman

Castells'e göre, ağ oluşturma mantığının zaman ve mekân pratiğimizi de dönüştürmüştür (Castells, 2005: 156). Mekân ve zaman kavramlarının ağ toplumunda kendi karakteristik özelliğini yansıttığını söylemektedir. Ağ toplumunda akışların uzamı ve zamansız zaman mevcuttur.

Zamansız zaman, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı ile tanımlanan zamanın bölümlenmesini ortadan kaldırma amacını taşımaktadır. Tek bir hipermetinde geçmiş, gelecek ve anın bir araya gelmesine benzetilebilir. Böylece, zamanın karakteri olan (uzamsallık) şeylerin birbirini takip etmesi ortadan kalkmış olmaktadır (Eriş, 2009: 44).

Castells, 1990 yılların başında akışlar uzamını toplumun hâkim kesimlerinin araçsal ağ olarak tanımlamıştır. Ancak internetin küresel bir ağ olarak yaygın olmasıyla akışlar uzamının rekabetli hale geldiğini, küreselleşme karşıtı hareketlerde görüldüğü gibi toplumsal hareketlerin internet ağlarıyla tüm gezegene yayıldığını söylemiştir. Bunlar, toplumları yöneten hâkim ağların mantığına direnen karşı ağlar oluşturmaktadır. Akışlar uzamı giderek hâkim ağlara karşıt olan ama kendileri de ağlar çevresinde örgüt-

lenen grupların, farklı amaçlarla bir araya gelen sanal cemaatlerin, daha genel olarak gelişen ağ kültürünün uzamı olmaya başlamıştır (Taş, 2007: 317).

Bu şekilde Castells, zaman kavramının genişletilmiş ve yok sayılabilen özelliğine göndermede bulunurken, mekânın da fiziksel sınırlardan ve mesafeden sıyrılarak teknolojik imkânlarla aşıldığını anlatmaktadır.

Ağ Toplumunda Sınıf ve Kimlik

Castells’in ağ toplumunda, eski kapitalist toplumdaki gibi bir sınıf yoktur. Ağ toplumu, yeni toplum sınıfları ortaya çıkarmıştır. Bu, enformasyon teknolojilerini, kullanan, onları dönüştürebilen ve iyi bir eğitimden geçmiş bireylerin oluşturduğu yeni bir sınıftır. Bu süreçte iş/emek bireyselleştirilmiş olur (Castells, 2008a: 630). Bundan böyle ağ toplumunda ağ işçileri sınıfı doğarken, ağın dışında kalan diğerleri de ağ toplumunun paryasını oluşturmaktadır. Bu şekilde ağ toplumunda eşitsizlikler, kutuplaşma ve dışlama üzerine kurulu düzen, gezegene yayılmıştır (Çeler, 2012: 114).

Castells, kimliklerin, toplumsal aktörleri tarafından içselleştirdiğinde kendi anlamlarını bu içselleştirme etrafında örgütlendiğinde kimlik halini alacağını ifade etmektedir. Ağ toplumunda toplumsal aktörün anlamın, zaman ve uzam içinde kendini koruyan asal bir kimlik etrafında örgütlendiğini ileri sürmektedir. Ayrıca Castells, bireysel kimlikten çok kolektif kimliği ön plana çıkarılmaktadır. Ancak bireysel kimliklerde kolektif kimliğin bir parçası olabileceğine ifade etmektedir. (Castells, 2008b: 13).

Castells, kolektif kimliğin inşası; tarihten, coğrafyadan, biyolojiden, üretken ve üremeye yönelik kurumlardan, kolektif hafızadan, kişisel fantezilerden, iktidar aygıtlarından ve dinsel vahiylerden beslendiğini ancak toplumların bu malzemeleri, içinde buldukları toplumsal mekân ve zaman çerçevesinden kaynaklanan toplumsal şartlara ve kültürel projelere göre işlendiği ve bütün bu malzemenin anlamını yeniden düzenlediğini belirtmiştir. Buna göre kimliğin toplumsal inşasını üç farklı biçim ve kökene ayırmaktadır (Castells, 2008b: 14):

Meşrulaştırıcı Kimlik: Toplumun egemen kurumları tarafından, toplumsal aktörler karşısında egemenliklerini genişletmek ve akıllandırmak için inşa edilir. Örnek olarak milliyetçilikler gösterilebilir.

Direnış Kimliği: Hâkim olanın, başat olanın mantığı tarafından değersiz görülen ve/veya damgalanan konumlarda/koşullarda bulunan aktörler tarafından geliştirilir. Örnek olarak etnik kökene dayanan milliyetçilikler, cemaatler gösterilebilir.

Proje Kimliği: Toplumsal aktörlerin, kendilerine sunulan kültürel malzeme temelinde toplumdaki konumlarını yeniden tanımlayan yeni bir kimlik inşa etmeleri; bunu yaparken bütün bir toplumsal yapıyı değiştirmeyi amaçlamalarıdır. Örnek olarak feminist hareketi gösterilebilir.

Castells'e göre, direniş olarak ortaya çıkan kimlikler, projeler başlatabileceğini, tarihsel süreçte toplumsal kurumlarda otorite kurup, otoritelerini akıllandırmaya yönelik meşrulaştırıcı kimliklere dönüşebileceğini söylemektedir. Ayrıca direniş kimliklerin, komünler ve cemaatleri beraberinde getirdiğini, toplumunda en önemli direnişin, bu direniş kimliği olduğunu belirtmektedir. Çünkü tahammül edilemeyen baskılara karşı kolektif direniş kimliklerini oluşturarak direnişin sınırlarının içselleştirilmesini kolaylaştırdığını söylemektedir (Castells, 2008b: 15).

Tüketim toplumun dayattığı tektipleştirici küresel kimlikler, ağ toplumunun tekinsiz kültürel ortamda belirleyici kimlik formlarıdır. Bu yapıya karşı insanlar giderek cinsiyet, etnik yada dine dayanan ilksel kimliklerine sarılmaya başlamışlardır. Castells'e göre toplumsal hareketler ağ toplumunun yarattığı eşitsizliklere direnmenin tek yolu olduğunu ifade etmiştir. Kapitalist sınıflar, ağ toplumunda olmadığına göre burada tek direniş şekli toplumsal hareketlerdir. Toplumsal hareketler, ağın karşısında bir benlik geliştirme talebinden kaynaklanmaktadır. Küreselleşen teknolojinin, iletişiminin ve ekonominin karşısında paralel bir şekilde gelişen bireylerin yaşamlarına bir anlam kazandırma isteğinden kaynaklanan kimlik istekleri bu toplumsal hareketleri doğurmaktadır (Çeler, 2012: 114,115).

Ağ toplumun oluşumunda teknolojik devrimler alanından bakıldığında hackerların etkileri görmezden gelinemeyecek boyutta olduğu söylenebilir. Ancak hacklerlar, günümüzde muhalif tavırlarıyla ve olumsuz etiketlerle ön plana çıkmaktadır. O zaman bahsedilen bu hackerlar kimdir, kültürleri hangi etik değerlerden beslenmektedir? Bunun için öncelikle hackerlığın ne olduğunu, tarihsel gelişimini açıklamak gerekmektedir.

Hack, Hacker'ın Anlamı ve Tarihsel Gelişimi

Hacker tanımlarına yer verilmeden önce hack ve hacker kavramlarının bilgisayar alanlarında ilk kullandıkları ortamdaki anlamları ile günümüze doğru algı kırılmalarının nasıl gerçekleştiğine değinmemiz gerekmektedir.

1960 yıllarında ABD'deki Massachusetts Institute of Technology Üniversitesinde (MIT), bir kısım öğrencilerin yaptıkları eşek şakalarına hack, bu şakaları yapanı ise hacker denilmekteydi. Dikkat edildiğinde bu anlamlar bilgisayar ile özdeşleşen bir anlamı bulunmamaktadır. Bu üniversitede bünyesinde bulunan Tech Model Railroad Club adlı kulüp öğrencilerin demiryolu ağı üzerinde yaptıkları yaratıcı ve etkili düzeneklerle başkaları tarafından bu düzeneklerin beğenildiğini ve yapanın başarısına bağlı olduğunu ima eden hack kelimesini kullanır olmuşlardı. Artık hack kavramı sadece eşek şakaları anlamından sıyrılarak kabiliyet ve zekâ işi anlamına kaymıştır. Daha sonra üniversitede bilgisayarların öğrenciler tarafından kullanılmasına izin verilmiş ve kulüp bünyesindeki öğrencilerin faaliyetlerinde kullanılması ile hack ve hacker kavramları artık bilgisayar alanında kullanılmasına doğru evrilmiştir.

Hackerların dönüşüm süreçlerine göre genelde üç döneme ayrılmıştır. 1970-1980 dönemini kapsayan yıllarda ilk kuşak, üstat dediğimiz hackerların varlığı söz konusudur. Bu yıllarda Micro bilgisayarların üretilmesiyle MIT öğrencileri bu bilgisayarları kullanmaya başlamışlardır. Bu bilgisayarların çalışma mantığı kâğıt şeritlerin bilgisayara takıp okunması, işlenmesi şeklinde gerçekleşiyordu. Ancak günümüzdeki gibi yazılımlar profesyoneller tarafından değil bilgisayarı kullananlar tarafından yazılıyordu. O

dönemdeki öğrenciler kullandıkları programların anatomisini değiştirmekte herhangi bir engelleri yoktu. Kullandıkları programları değiştirip yenisini yazabiliyorlardı. Ayrıca yeniden yazdıkları programları başkalarının kullanmasına izin veriyorlardı. Dolayısı ile bu etkileşim sonucu birbirlerinin hatalarını bulup düzeltiyor ve tavsiyelerde bulunuyorlardı. Bu nedenle her türlü geliştirme ve düzenleme işine hack, yapan kişiye hacker deniliyordu.

İkinci dönem 1980-1990 yıllarıdır. Bu dönemde hackerlık dönüşüme uğramıştır. Teknoloji alanında yapılan sıçramalar sonrası kişisel bilgisayar kavramı ortaya çıkmıştır. Bilgisayarların ucuzlaşmasıyla artık kişisel bilgisayarlar her eve girebilmişti. Bunun yanında internetin ortaya çıkması ile etkileşim sadece üniversitede bulunan öğrenciler arasında bulunmuyor, farklı topluluklar da etkileşim halinde oluyordu. Böylelikle bilgi daha çok insan arasında paylaşılagelmiştir. İnternetin sonucu olarak mekânsal anlamda birbirlerinden uzakta bulunan insanların birbirleriyle etkileşimde bulunması, doğal olarak bu etkileşimin aracı olan bilgisayar ve sistemlerine erişim olanaklı hale gelmiştir. Sonuç olarak bilginin de yayılması, öğrenilmesi ve kullanılması ile kötü niyetli birçok kişi tarafından sızma olanağının oluşmasıyla bu alanın istismarına yol açmıştır. Ayrıca hükümetlerin de panik tavrı ve bu alanı kontrol etmek istemesi birçok eylem artık suç olarak tanımlanmış, sistem kırıcıları ile ilk kuşak hackerlar bir potada eriyip medyanın da etkisiyle halkta olumsuz bir algı yaratmıştır.

Üçüncü dönem, 1990 ve sonraki yılları kapsamaktadır. Üçüncü nesil hackerlar kendilerini, virüs yazıcılarından, bilgisayar kırıcılarından ayırmak için ikinci dönemde türeyen bu kişilere cracker tanımlamasını yapmıştır. Cracker sistemlere izinsiz girme şeklinde tanımlanabilir. Bu makalede de hacker ve cracker ayırımı gözetilmiş olup, makale bilişim suçlularından ayrılan hackerlar üzerine odaklanmaktadır.

Üçüncü nesil hackerlar özgür yazılım ve açık kaynak hareketlerini benimsemişlerdir. Bunun altında, girişimcilerin yazmış oldukları yazılımları lisanslayarak ücreti mukabilinde erişime açılmasına karşı tepki yatmaktadır.

Richard Stallman'ın³ GNU-GNU's Not Unix şeklindeki özgür yazılım ve açık kaynak kodlu yazılım hareketinin kendi içerisinde hem teknik hem sosyal hem de ticari olarak ortaya koyduğu prensipler üçüncü kuşak hacker ve hack kavramının çerçevesini çizmiştir. Bu nedenle üçüncü nesil, ilk neslin etik değerlerini muhafaza eden aynı zamanda sonraki kuşağında kendilerini izleyebilecekleri bir yapı kurmuşlardır (Akdeniz, 2013: 13,14).

Günümüzdeki hacker kavramının tanımlarına yer verilmeden önce, hacker kelimesinin kendi kültürü içindeki tanımlara yer verildikten sonra, günümüzdeki tanımlara yer verilecektir.

Bu itibarla hackerların ortak mirası olarak kabul edilen “Jargon File”⁴ da kendilerini şu şekilde tanımlamışlardır (Jargon File, 2003; aktaran Eriş, 2009: 66):

- “Büyük hevesle (hatta takıntıyla) program yazan ya da programlamanın yalnızca kuramı yerine programlamanın pratiğinden zevk alan kişi”
- “Hack değerini takdir edebilen kişi”
- “Herhangi bir şeyin heveslisi ya da uzmanı”

Yine ilk kuşak hackerlardan olan Richard Stallman'ın “On Hacking” adlı yazısında “Hacklemek olarak adlandırdığımız şeye basit bir tanım koymak çok zor ancak bence bu eylemlerin ortak noktası oyunculuk, zekayı kullanmak ve araştırmacılık. Bundan yola çıkarsak, hacklemek mümkün olanın limitlerini oyuncu bir zekayla sınamaktır diyebiliriz. Bu oyuncu zekayı gösteren eylemlerin hepsi “hack değeri” taşır” demektedir (aktaran; Sabancı, 2013: 16).

---

3 Richard Stallman, Amerikalı özgür yazılım aktivisti, sistem uzmanı ve yazılım geliştiricisi. GNU Projesi ve Özgür Yazılım Vakfı'nın kurucusudur

4 Jargon File: Hacker kökenli birçok yan kültürde kullanılan argo terimlerin bir derlemesidir. Argo ve teknik konuşma dilinin karışımı sonucunda ortaya çıkan hacker mirasıdır. Hacker kültürü ve mizahına dair uzun örneklerin bulunduğu bir giriş bölümü, jargonun sözlük formunda açıklamalarının yer aldığı ikinci bölüm ve «a portrait of j. random hacker” şeklinde bir bibliyografya halindeki üçüncü ve son bölümden oluşmaktadır.

Günümüzde ise hacker kavramının incelenmesinde, Türk Dil Kurumu'nun internet sitesinin Yabancı Kelimelere Karşılıklar Kılavuzunda "hacker" kelimesi aratıldığında, "bilgisayar korsanı" kelimesini önermekte olup, tanımını "Bilgisayar ve haberleşme teknolojileri konusundaki bilgisini gizli verilere ulaşmak, ağlar üzerinde yasal olmayan zarar verici işler yapmak için kullanan kimse" olarak yapmaktadır.⁵

Yine güncel anlamlardan biri olarak, hackerlık "bilgisayar sistemlerine yetkisiz erişim ve diğer insanların bilgisayarlarını onlardan gizlice ve onların yerine kullanmak" biçiminde tanımlanmaktadır. Hackerlık popüler medyada, siyasette ve ceza hukuku uzmanlarınca bir "bilgisayarı ele geçirme" olarak tanımlanması ve bunların faillerinin de "ele geçirme sanatçıları", "davetsiz misafirler" ve/veya "gaspçılar" olarak adlandırılması yaygındır (Thomas, 2002)

Görüldüğü üzere hacker kavramı, günümüze anlamını kaybederek gelmiştir. Olumlu bir süreçten olumsuz bir sürece doğru. Aslında hacker kavramının anlamı kişinin durduğu noktaya yani görüşüne göre değişmektedir. Ancak makalemizin amacına ve yöntemine uygun olarak hacker kavramının anlamı, kendi ifadelerinden veya kendilerine atfettikleri anlamlardan yola çıkarak daha isabetli tanımlara ulaşılabilen değeri değerlendirilmektedir.

İş Hayatına Yıkıcı Bir Yaklaşım Olarak Hacker'ın Çalışma Etiği

Hackerların genel kabul gören etik anlayışı şu şekildedir. (Uçkan, 2013: 59):

- Bilgiler daime özgür olmalıdır.
- Bilgisayarlara erişim engellenmemelidir.
- Hükümetlere güvenilmemelidir.
- Hackerlar, yaptıklarının değeri ile tartılmalıdır.
- Hackerlar, bilgisayarlar ile iyi şeyler yapabilir.

---

5 <https://sozluk.gov.tr/>, erişim tarihi, 25.04.2020

Pekka Himanen, hackerların mevcut etiğine farklı bir perspektiften bakmıştır. Kapitalizmin çalışma koşullarına gönderme de bulunarak, yeni bir çalışma disiplini sunmuştur. Bunu sunarken Weber’in kapitalizmin yayılmasına katkı sağlayan “Protestan ahlakı” ile karşılaştırarak Protestan ahlakının günümüzde halen hâkim olduğunu öne sürmüştür.

Keza Castells’de ağ toplum yapısının temellerinin kapitalist sistem olduğunu, ancak önceki kapitalist sistemden üretim biçimi ve kalkınma biçiminden ayrılarak daha güçlü olarak karşımıza çıktığını söylemektedir (Castells, 2008a: 624).

Himanen, ağ toplumunun hâkim anlayışına karşı yıkıcı bir yaklaşım olarak yeni bir etik anlayışı (Hacker Etiği) çıkartmıştır. Dolayısıyla ile bu bölümde hacker etiğini farklı bir perspektiften yorumlayan, çalışmamızın temel problemine cevap olabilecek Pekka Himanen’in analizlerine ve değerlendirmelerine yer verilecektir. Himanen, hacker etiğini; çalışma etiği, para etiği ve netik başlıklarıyla açıklamaya çalışmıştır.

Çalışma Etiği

Himanen’e göre, zamanımızın hâkim anlayışında protestan ahlakının güçlü bir etkisi vardır. Kapitalizm, günümüz anlayışından uzaklaşmamış sadece evrilerek yeniden karşımıza çıkmıştır. Bu görüş, Manuel Castells’in “Ağ Toplumu” teorisindeki enformasyonculuğun ruhu ile benzerlik göstermektedir.

Himanen, protestan ahlakında çalışmak hayatın gayesi olduğunu söylemektedir. Çalışmak öyle bir hal almıştır ki ölümden sonra bile çalışmak anlayışı mevcuttur. Manastırlarda dua vaki, yemek vakti yatma vakti, ibadet vakti bellidir. Sıra hiç bozulmaz. Zamanı da öyle. Yeni kapitalizmde bu gaye ve bu anlayış halen geçerli olduğunu ifade etmektedir. Çalışan insanların işe gitme vakti, çalışma vakti, öğle yemeği zamanı, mola saatleri daima tekrar edilir şekilde kronolojik olarak sıralanmıştır. Himanen’e göre, çalışma anlayışı, kapitalizmin protestan ahlakından da güçlenmiş, artık eve iş getirilir olmuştur. İnsanlar boş vakitlerini, kendi becerilerini yükseltmek için çalışmaya başlamışlardır. Onlar için “vakit nakittir.” Himanen buna “pazarın cumalaştırılması” der. Bundan

böyle boş vakit, “kaliteli vakit” olarak algılanmıştır. İnsanlar iş dışı yaşamlarını da optimize etmek zorunda kalmıştır. Arkadaşlarla belli vakitlerde görüşülür, belli vakitlerde eğlenceye zaman ayrılır, ebeveynler çocuklarıyla belli vakitlerde zaman geçirir. Başlangıç süresi ve bitiş süresi kesindir. Himanen buna da “optimize edilmiş zaman” kavramı ile açıklar (Himanen, 2005: 21-53). İnsanlar, gelişimlerine zaman ayırmak için gereksiz kısımları çıkararak vakit ve süreç optimize edilmiştir (Eriş, 2009: 78).

Himanen’e göre hackerlarda bu anlayış tam tersinedir. Hackerlar iş odaklı çalışmaktadırlar ancak bu hayatta kalmak için asgari düzeydedir. Çalışma ve zaman optimize edilmemiştir. Uyumadan birkaç gün boyunca aralıksız çalışabilirler. Daha sonra da günler boyu hiçbir iş yapmayabilmektedirler. Bakır’a göre “istedikleri zaman ara verme hürriyeti onların üretkenlikleri için ön hacker etiği, koşul gibi bir durumdur”. İş yaşamlarına, hayatta kalmanın asgari boyutunda gören hackerlar, düzenli, sürekli ve zamanlı çalışma mantığına tümenden karşı çıkmışlardır (Bakır, 2016: 792,793).

Para Etiği

Kapitalizmin protestan ahlakında, çalışmak en önemli gaye olduğunu ifade etmiştik. Himanen’e göre protestan ahlakında, para kavramı sadece “daha fazla para kazanmak” tan ibrettir. Ön planda olan çalışmanın kendisidir. Para, çalışmanın yanında yürüyen arkadaşına benzetilebilir. Himanen’e göre, modern zamanda bu iki motivasyon güçlenmiş ve dönüşüme uğramıştır. Para, çalışmanın önüne geçmiştir. Artık çalışmak için çalışmak ve çalışmakla sadece daha fazla para kazanmak argümanı yerine, para kazanmak için çalışmak anlayışı hâkim olmuştur.

Himanen, kapitalist dönemde mülkiyet kavramı modern zamanda enformasyon toplumuna güçlenerek geldiğini söylemektedir. Artık ticari oluşumlar para kazanma amaçları için lisanslama, markalaşma, patent hakkı gibi yollarla bilgi alınır satılır biçime gelmiştir. Bu nedenle, insanlarda bilgiye sahip olmaya çalışmanın ancak parayla olabileceği anlayışı oluşmuştur. Bilginin güvenliği o kadar artırılmıştır ki kafeste duran kuş izlenimine bürünmüştür.

Himanen’e göre modern zamanda sosyalleşmenin yani toplumsallaşmanın aracı çalışmaktır yani iş hayatına atılmak. İş hayatında örneğin bir şirkette muhabbet edilir, gündem üzerinden tartışılabilir ve yorum yapılabilir. Hatta âşık olunabilir. Başarısından dolayı yöneticiler ve çalışanlarca kabul görülebilir. Bu modern zamanın toplumsallaşma sürecini yansıtır.

Himanen, hackerlar için para, bu kadarda önemli olmadığını söylemektedir. Paradan önemli olan toplumsallaşma ve eğlence vardır. Daha önceden de dediğimiz gibi hackerlar hayatta kalabilmek için asgari düzeyde çalışmakta ve para kazanmaktadır. Himanen, hackerlar için toplumsallaşmanın süreci modern zamandan farklı boyutta ilerlediğini söylemiştir. Hackerlara göre eğlence bilgisayarın kendisidir. Aynı zamanda bilgisayara onlar için sosyalleşme aracıdır. Bu nedenle bilgisayar ile hem eğlenirler hem de toplumsallaşırlar. Kod yazarak eğlenir, bu kodu diğer hackerlarla veya diğer insanlara paylaşarak, kodların kaynaklarına erişimlerine izin vererek insanlarla etkileşim kurarlar. Bu yaratıcılıklarından ötürü takdir edilmeyi ve kabul görmeyi beklerler. Himanen’e göre, hackerlar bunun için yaşamaktadırlar (Himanen, 2005: 57-88).

Hackerlar, yarattıkları yazılımların bedava yerine serbest olarak değerlendirilmesini talep etmektedirler. Bu nedenle hackerların birçoğu yarattıkları programların lisanslamaları yerine (copyright), copyleft (serbest) olarak insanlar ile paylaşmaktadırlar. “Bu serbestlik ürün üzerinde bilgi sahibi olmak için en basit tabiriyle içine bakabilme, değiştirebilme ve dağıtabilme, paylaşabilme özgürlüğünü amaçlamaktadır” (Eriş, 2009: 79).

Netik (Network Etiği)

Himanen, hackerların etiğinde, özgürlük ve mahremiyet kavramları ön planda olduğunu ifade etmektedir. Çünkü hacker etiği eskiden (MIT döneminde) yazılımların paylaşıldığı ve mahremiyet olgusunun bu nedenle oluşmadığı dönemde doğmuştur. Bilginin serbestçe dolaşımına izin verilen dönemdi. Ancak daha sonra kapitalist dönemde şirketlerin bilgiyi ve teknolojiyi pazarlamasının (ticarileştirilmesi) yanında devletlerin de otoriter politikaları sonucu ortaya çıkan sorunlara karşılık 1990 yıllarında Elektronik

Frontiers Foundation kurulmuştur. Ayrıca dünyadaki tek örneği de değildir. Hollanda'daki XS4ALL (acces for all) etik meselelerle ilgili olarak ismini birçok yerde duyurmuştur. Bu nedenle devletlerin otoriter baskıları, ticari işletmelerin interneti bir paylaşım ortamı yerine bir pazar olarak görmeleri hackerların da buna tepki göstermelerine neden olmuştur (Eriş, 2009: 79).

Hackerların etik değerleri üzerinden gösterdikleri tepki hangi pratik eylemlerle açıklanabilir? Bu eylemlerin, arka planında hangi öğrenme modeli mevcuttur? Şimdi bunları açıklamaya çalışacağız.

Öğrenme Modeli ve Muhalefet Eylem Pratiği: Açık Akademi Modeli, Özgür Yazılım ve Açık Kaynak Kod

Açık Akademi Modeli (Net Akademisi)

İlk nesil hackerlar, akademik ortamdan çıkmış kişilerdir. Bu nedenle öğrenme, öğretme ve çalışmaları açık akademi modelini yansıtmıştır. Açık akademi modelini Sabancı şu şekilde açıklamıştır (Sabancı, 2013: 17):

“Açık akademik model, araştırma sürecinin katkıda bulunmak isteyen herkese açık olduğu ve başından itibaren ilgi veya bu konuda tutkulu olan herkesin katkı sunabileceği, test edebileceği ve elde ettiği sonuçlarla sürece müdahale edebileceği yöntemdir, kısaca günümüz bilimsel araştırmalarının hemen hepsinin yapıldığı şekil. Bunun temel yöntem olmasının sebebi de birçok özelliğini bir yana bırakırsak, sağlıklı bilgi ve üretim için en doğru yol olduğunun ortada oluşudur”

Bu ortamda yetişen hackerlar, kendi pratikleri üzerinde de uygulamışlardır. Programların kodlarını birbirleri ile paylaşmış, düzeltmeler yapmış ve yeniden üretmişlerdir. Bu yapı modeli ile yetişen hackerlar doğal olarak etik değerleri ile paralellik gösterecek şekilde bilginin özgür olmasını, özgürlüğün yanında mahremiyetinde korunmasını istemişlerdir (Sabancı, 2013: 18).

Himanen, bu öğrenim modeline “Net Akademisi” adını vermiştir. Net Akademisini günümüz bilimsel etik anlayışına benzetmiştir. Tarihsel bağlamda ise “Platon’un Akademisindeki eleştirel diyalog aracılığıyla gerçeğe yaklaşma fikrini de barındıran,

synusia'nın bir devamıdır” şeklinde ifade etmiş bu zamana kadar götürmüştür. Himanen, bilim adamlarının bu modeli, bilimsel bilgiye en doğru ve en başarılı şekilde ulaşmanın yolu olduğunu ifade etmiştir (Himanen, 2005: 76).

Himanen, ağ toplumunda bilginin metalaştırılması ve otorite yanlısı modele de kapalı model demiştir. Hackerlar, temelinde hiyerarşinin bulunduğu işletme biçimi ve hükümet kurumlarında “insanların kolayca aşağılandığı bir kültür yaratması” şeklindeki etik değerler yüzünden bu modeli benimsememişlerdir. En başarılı biçimin hiyerarşiye dayanmayan bir yapıyı benimsemişlerdir. Bunun iki yapı arasındaki temel farkı Himanen şu şekilde açıklamıştır; hem iş alanında, hem de hükümet kurumlarında otorite fikri hakim olduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle hackerlara göre “işe başlamadan önce, hükümete özgü şekilde bitmeyen toplantılar yapmak, sayısız komite kurmak, bezdirici strateji taslakları vs. hazırlamakta; en az üretmeye başlamadan önce bir fikir oturmak için pazar araştırması yapmak kadar büyük bir eziyettir” (Himanen, 2005: 78,79).

Bu çalışma şekli hack kültürünün bir parçası haline gelmiştir. Günümüzde bunun yansıması olarak iki hareket ön plana çıkmaktadır. Bunlar “Özgür Yazılım” ve “Açık Kaynak Kod” hareketleridir.

“Özgür Yazılım” ve “Açık Kaynak Kod” Hareketleri

Enformasyon devrimlerinde özel mülkiyet kavramı genişleyerek sanal dünyada da sahne almıştır. Dijital olarak sayabileceğimiz tüm ürünler üzerinde hak iddiası üzerinden mücadele verilmiş, lisans, patent, markalaşma gibi yollarla bilgi alınır satılır haline gelmiştir. Bu durum kapitalist gelişmenin devamlılığı için maddi olmayana da güvenli hale getirmenin yöntemidir.

Günümüzde ticari programlar nasıl çalıştığını gösteren kaynak kod, o programı kullanan için erişilebilir değildir. Hackerlara göre, bir bilgisayar yazılımının kaynak koduna geliştirme ve dağıtma özgürlüklerinin sağlanması için paylaşımına açık olması gerekir. Bu iki oluşum yazılımı çalıştırma, inceleme, değiştirme, geliştirme, kopyalama ve dağıtma özgürlüklerini korumaya ve geliştirmeye çalışmıştır (Taş, 2007: 336).

Özgür yazılım hareketi ilk olarak, Richard Stallman tarafından 1983 yılında GNU (GNU's Not Unix)⁶ projesiyle görülmektedir. Bu proje ile Unix adlı işletim sistemine benzer bir işletim sistemini geliştirmeyi amaçlamıştır. GNU ismi aslında bir kısaltmadır. MIT'in Yapay Zekâ Laboratuvarında çalışan Richard Stallman, Unix'e benzer işletim sistemi yapacağını ve kullanabilecek herkesle paylaşacağını şeklindeki mesajını haber gruplarına göndererek hem laboratuvarda birlikte çalıştığı hackerlar, hem de diğer üniversiteden gelen kişiler kendisine yardım etmiştir (Himanen, 2005: 163). Burada dikkat edilirse paylaşım hiçbir şüpheyi içinde barındırmamakla birlikte, yazılım geliştirmenin ortak akıl tarafından yürütülmesi katkısının açık öğrenme modelinin benimsendiği görülmektedir.

Daha sonra Linus Torvalds 1991 yılında 22 yaşındayken Linux işletim sistemini geliştirmiştir. Linus Torvalds, bilgisayar yazılım alanında geniş alana yayılmış bir şöhrete sahiptir. Kendisi ilk hacker neslin temsilcisi, bilgisayar mühendisidir. İşletim sistemi olarak adını verdiği Linux'un kurucusudur. Ücretsiz olarak bu sistemi erişime açmış kodlarını paylaşmıştır. Linux, ücretsiz indirilebilir bir yazılımdır ancak diğer lisanslı / ücretli yazılımlarından ayıran en önemli farkı açık kaynak kodlu oluşudur. Linux işletim sisteminde de yazılım ücretsiz olarak kullanılabilir, test edilebilir ve geliştirilebilir modeli vardır (Himanen, 2005: 162). Taş'a göre Linux işletim sistemi, kapitalist sisteme karşı muhalif tavrıyla çok ses getirmiş ve hareketin adını duyurmasına büyük ivme kazandırdığını ifade etmiştir (Taş, 2007: 337). Ayrıca Torvalds hackerların motivasyonunun tüm insanların hayattaki motivasyonları ile izah etmeye çalışmıştır. Torvalds, tüm insanlar temelde; hayatta kalabilme, toplumsallaşma ve eğlence için yaşadıklarını ifade etmiştir. Bu yüzden aslında hacker, "hayatta kalabilme aşamasından diğer aşamalara geçebilmiş kişi" olarak tanımlamıştır. (Torvalds, 2005: 16,17).

Bir başka hareket adı "açık kaynak yazılım" dır. Bu hareket aslında 1998 yılında özgür yazılım hareketi içerisinde çıkmıştır. Özgür

---

6 GNU's Not Unix: GNU,Unix Değildir.

yazılım ve açık kaynak yazılım hareketleri arasından dünyaya bakış açısında farklılıkları mevcuttur. Açık kaynak yazılım hareketlerine göre yazılımın kaynak kodunun erişime açık olmaması etik değil, pratik bir problemdir. Bu nedenle açık kaynak yazılımcıları “yazılım geliştirme”, özgür yazılım hareketi “toplumsal hareket” olarak tanımlanmaktadır. Her ne kadar aralarında görüş farkları bulunsa da her iki hareketinde pratiğe dönük ilgilerinde önemli benzerlikler mevcuttur. Bunlar bedava/serbest yazılımların lisanslarının geliştirilmesinde özgürleşme, öğrenme, bilgilenme ve kullanım değerini artırma yönünde bir toplumsal dönüşüme katkı sunmak ve ürünlerin kolektif, özgün kullanımını desteklemektedirler (Taş, 2007: 337).

Buna en bariz örnek “copyleft” adındaki tekno-sosyal fikridir. Copyleft, telif haklarının korunmasına yönelik olan “copyright” şeklindeki lisans biçimine karşı bir harekettir ve kelime olarak içinde nazire barındırmaktadır. Buna göre “copyright” (tüm hakları saklıdır) yerine kelime oyunu yaparak “copyleft” (tüm haklardan feragat edilmiştir) olarak hiçbir şekilde kullanıma, paylaşımına ve geliştirilmesine kısıtlama getirilmemektedir. Bu nedenle yazılımların açık kaynak kodunu içeren “Genel Kamu Lisansı” (GPL-General Public License) anlayışını savunmuşlardır (Taş, 2007: 338).

Hacker Etiğinin Değeri

Himanen, hackerların yedi değeri olduğunu söylemektedir. Bunlar tutku, özgürlük, toplumsal değer, açıklık, etkinlik, duyarlık ve yaratıcılıktır. Himanen, hackerların, yedi etik değer hepsine birden katılmadığını ancak ilişkileri incelendiğinde bunların hepsini söylenmesi gerektiğini ifade etmektedir (Himanen, 2005: 133).

Hackerlar için ilk esas değer, onu harekete geçiren motivasyon ile bu motivasyon sonucu gerçekleştirdiği yazılımla mutlu olan ve içinde ilginçliği barındıran tutkudur. İkinci değer özgürlüktür; hackerlar sıradanlaşmış hayat ve optimize edilmiş çalışma ve zaman yerine, yaratıcılığı esas alarak tutkularına geniş bir şekilde yer vererek hayatlarını dinamik bir akışa göre yönetirler. Üçüncü değer ise; tutkuları olan bilgisayar ve onun aracılığı ile yazılan ya-

zılımları paylaşarak, bu paylaşımları sonucu toplumda kabul görmek isterler. Bu onlar için toplumsal değer taşır. Ayrıca bu yazdıkları yazılımlarının başkalarıyla paylaşılmasını, denetlenmesini ve geliştirilmesini isterler bu da dördüncü değer olan açıklık ile ifade edilir. Beşinci değeri etkinliktir; bireysel yaşamak ve eylemleri ile ilgili özgürlüğü korumak için her türlü dayatmayı reddetmektir. Altıncı değer ise duyarlıdır; “başkalarına alaka göstermenin kendi içinde bir amaç olması ve network toplumunu, kendi mantığının kolaylıkla yol açtığı hayatta kalma zihniyetinden kurtarma arzusunu” ifade etmektedir. Son değer ise yaratıcılıktır; kişinin yeteneklerini hayal gücünü katarak kullanması ve sürekli kendisini geçmesi, insanlığa değeri olan bir katkıda bulunmasını ifade etmektedir (Himanen, 2005: 134,135).

Himanen, bu etik değerleri benimseyen gerçek bir hacker olduğunu, yedinci etik değeri olan yaratıcılığı gerçekleştirdiğinde “gerçek bir kahraman” olacağını beyan etmektedir (Himanen, 2005: 135).

Sonuç ve Öneriler

Bu makalenin temel hedefi, hacker etiğini ve pratiklerini Manuel Castells’in ağ kuramı perspektifinden değerlendirmektir. Ayrıca Pekka Himanen’in hacker etiğine getirdiği yorumlar da değerlendirilerek bu alana suç ve güvenlik yaklaşımlarından farklı bir bakış açısı sunmaya çalışılmıştır. Bu itibarla öncelikle ağ toplum kuramına özet bir şekilde değinilmiştir. Daha sonra hacker kavramın tarihsel süreçte anlamın nasıl değiştiği anlatılmıştır. Daha sonra hacker kültürünün çalışma etiğine değinilmiş, ardından hackerların toplumsal hareketler bağlamında pratik eylemlerine yer verilmiştir. Sonuç olarak hacker etiğinin ve pratik olarak eylemlerinin muhalif tavır sergileyip sergilemediğine yönelik değerlendirme yapılmıştır.

Çalışmamızda, bilişim korsanı, bilişim suçluları, siber suçlu için kullanılan cracker kavramının ayrımı yapılarak, hackerlar ile yazılım üreten, ücretsiz paylaşan, hacker topluluklarca geliştirilen ve muhalif olarak özgürlükçü demokratik tepkilerde bulunan kişiler kastedilmiştir. Zaten hackerın gerçek anlamı burada yattığı

değerlendirilmektedir. Bu nedenle hem ülkemizde hemde diğer ülkelerde bu iki kavramın bilinçli bir şekilde anlam ayırımı gözetilerek kullanılması gerektiği düşünülmektedir.

Castells, ağ toplumunun, kapitalist toplum olduğu, ancak yeniden yapılanarak güçlendiğini beyan etmiştir. Pekka Himanen’de bu görüşte olduğu görülmüştür. Bu iki görüş birlikte değerlendirildiğinde ağ toplumunda hâkim anlayışı protestan etiği olduğunu söyleyebiliriz. Protestan etiğinde Himanen’e göre çalışmanın ve paranın yüce olduğu, işin ve zamanın optimize edildiği, bilginin metalaştırıldığı, korunduğu ve tekelleştirildiği görülmektedir. Ancak hackerların kültüründe ise, çalışmak, asgari geçim kaynağından fazla anlam taşımadığı, istedikleri zaman çalıştıkları, istedikleri zaman dinlendikleri görülmüştür. Burada iş ve zamanın optimize edilmediğini görmekteyiz. Onlar için eğlence ve toplumsallaşma daha ön planda tuttuklarını, bunun için yazılımlarını paylaşmaktan ve başkaları tarafından kabul görmekten zevk duydıklarını, bilginin özgür kalınmasından yana olduklarını, bunun yanında mahremiyet hususunu da göz ardı etmedikleri anlaşılmıştır.

Bu şekilde hacker etiğinin, pProtestan etiğinin yaklaşımdan farklılık arz ettiği değerlendirilmiştir. Ağ toplumu ve Protestan etiğine hâkim olan yedi etik değer “para, iş, optimumu sağlama, esneklik, istikrar, belirleyicilik, neticenin muhasebesini yapma” olduğu, hacker kültürünün etik değerinin “tutku, özgürlük, toplumsal değer, açıklık, etkinlik, duyarlık ve yaratıcılık” olduğu görülmüştür.

Castells, ağ toplumu iki mantıkla çalıştığını ifade etmiştir. Kapsama / dışlama. “Düğümle lüzumsuz hale geldiğinde ağlar, düğümleri silerek ve yeni, verimli olanlarını ekleyerek kendilerini yeniden şekillendirmeye yönelirler (Castells, 2005: 153). Bu bağlamda düşünecek olursak; ağ toplumu, enformasyon devrimlerinin ürünüdür. Enformasyon devrimlerin başlangıcı aslında hackerların geliştirdiği bilgisayar ve internete dayanmaktadır. Enformasyonel devrimlerin oluşumundaki ticari öge kendini yeniden yaratan ve dev şirketlere dönüşenler sayesinde olmuştur. Enformasyon ruhu ile şekillenen ve dönüşen şirketler, yaratıcı ve yenilikçi hacker kül-

türünü temsil eden kültürün kaynağı üzerine yapılandırılmıştır. Ancak zamanla kapitalist sistemin güçlenmesi ile bir bakımdan ağ toplumunun mutfaktaki işçisini “Ağ” dışı bırakmış, dışlamıştır. Çünkü etik anlayışı, ağ toplumunun karakteristik hâkim anlayışı (güçlenmiş Protestan etiği) ile uyuşmamaktadır. Bu nedenle ağ toplumunun yarattığı eşitsizliğe, dayattığı hâkim anlayışa karşı direniş kimliği etrafında örgütlenmiş ve toplumsal hareketlere katılmışlardır. Bu muhalif biçimlerini, eylem pratiği olarak “açık öğrenme modeli” “özgür yazılım” ve “açık kaynak kod” hareketleri ile bu çağa meydan okuyarak muhalif tavrını gösterdiği değerlendirilmiştir.

Hackerların açık öğrenim modelinin daha geniş anlamda değerlendirmeye tabi tuttuğumuzda tüm çalışma alanlarında örnek teşkil edebilir. Bu anlamda malzemelerinin kullanımı, eleştirisi ve geliştirmesi serbest, kamu ya açık bir “net akademisi” kurmak için kullanılabilir. Böylelikle bu etik anlayış ve bu öğrenim modeli ile “ağ” a yeni düğümler eklenerek yaratıcı kaynaklar oluşturulabilir.

“Özgür yazılım” ve “Açık Kaynaklı Kod” şeklinde görünen eylem pratiklerinin ağ toplumunda diğer alanlarda da nasıl uygulanabileceği konusunda düşünmeye itmiştir. Bu anlamda hackerların zararsız ve etkili muhalif pratiklerine baktığımızda sadece siber suçlu, siber terörist ve tüm görülen bilişim suçlarının yegâne sorumlusunun hackerlar olduğu düşüncelerine indirgenemeyeceği değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, bu yeni etik anlayışı, mevcut olan etik anlayışına ciddi bir meydan okuma olarak anlaşılmalıdır. Bu açıdan bakıldığında hacker kültürü, karşı kültür açısından toplumsal yapının temeline karşı ciddi bir direniş kimliğini temsil etmektedir. Bir direniş kimliği, meşrulaştırıcı kimliğe dönüşebileceğini unutmamız gereklidir. Ancak Castells, ağ toplumunun, enformasyon çağının cennet toprağı olmadığını, yalnızca, insanlık yararına etkileri belirsiz olan, yeni bir özgül toplumsal yapı olduğunu ifade etmektedir (Castells, 2005: 158). Castells’in de dediği gibi ağ toplumu henüz tamamlanmış bir yapı değil, bir süreçtir. Bu nedenle mücadeleyi kimin kazanacağını şimdiden söylemek zordur.

Kaynakça

- Akdeniz, G. (2013). Hacker Etiği. A. R. Keleş, Y. Sal, (der) içinde, *Hack Kültürü ve Hactivizm: Yeni Bir Siyaset Biçimi*. İstanbul: Alternatif Bilişim.
- Bakır, F. (2016). Hacker Etiği İş Hayatına Yıkıcı Bir Yaklaşım. *TRT Akademi Dergisi*, 1(2).
- Bozkurt, A. (2014). Ağ Toplumunu ve Bilgi. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 18(4).
- Castells, M. (2004). Ağda Küreselleşme, Kimlik ve Toplum-Calho-un, Lyon ve Touraine’e Cevap! M. Armağan (Dü.) içinde, *Küresel Kuşatma Karşısında İnsan* (Ş. Yalçın, Çev.). İstanbul: Ufuk Kitap Yayınları.
- Castells, M. (2005). Enformasyonculuk ve Network Toplumu. H. Pekka içinde, *Hacker Etiği, İş Hayatına Yıkıcı Bir Yaklaşım* (Ş. Kaptan, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Castells, M. (2008a). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür - Ağ Toplumunun Yükselişi* (2 b., Cilt 1). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, M. (2008b). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür - Kimliğin Gücü* (2 b., Cilt 2). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çeler, Z. (2012). Manuel Castells ve Ağ Toplumu İdeoloji Olarak Enformasyon. *İleti-ş-im*, 0(17).
- Eriş, U. (2009). Türkiye’de Kırıcı (Hacker) Kültürü. *Doktora Tezi*. Eskişehir.
- Ferligül Çakılcı, E. (2014). Sanal Uzamda Bir Direniş Pratiği: Hactivizm. https://www.academia.edu/9047530/Sanal_Uzamda_Bir_Direni%C5%9F_Prati%C4%9Fi_Hactivizm_Eda_Ferlig%C3%BC1_%C3%87ak%C4%B1lc%C4%B1 adresinden alındı.
- Göker, G., & Doğan, A. (2011). Ağ Toplumunda Örgütlenme: Facebook’ta Çevrimiçi Tekel Eylemi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(25).
- Himanen, P. (2005). *Hacker Etiği, İş Hayatına Yıkıcı Bir Yaklaşım*. (Ş. Kaptan, Çev.) İstanbul: Ayrıntı.

- Jargon File . (2003). Jargon File Version 4.4.6.: <http://jargon-file.org/archive/> adresinden alındı
- Kaya Erdem, B. (2010, Aralık). Siber Sığınak "Ağ Toplumunun Yalnızlaşan Bireyinin Kendini İfade Etme Mecraları ve Biçimleri "Farmville Örneği". *Akdeniz İletişim Dergisi*(14).
- Sabancı, A. (2013). Hackerlara bir karşı kültür olarak bakmak. A. R. Keleş, Y. Sal, (der) içinde, *Hack Kültürü ve Hactivizim: Yeni Bir Siyaset Biçimi*. İstanbul: Alternatif Bilişim.
- Taş, O. (2007). Şebeke Toplumunda Direniş: Hacker Kültürü ve Teknoloji Etiği. M. Binark içinde, *Yeni Medya Çalışmaları*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Thomas, D. (2002). *Hacker Culture*. University of Minnesota Press: Minneapolis.
- Torvalds, L. (2005). Önsöz Hacker'lık Dürtüsü Nereden Gelir ? Öteki Adıyla Linus Yasası. H. Pekka içinde, *Hacker Etiği, İş Hayatına Yıkıcı Bir Yaklaşım* (Ş. Kaptan, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Uçkan, Ö. (2013). Dijital Aktivizimin Sınır Boyunda Hactivizm:Anonymous ve RedHack Örnekleri. A. R. Keleş, Y. Sal, & (der) içinde, *Hack Kültürü ve Hactivizm: Yeni Bir Siyaset Biçimi*. İstanbul: Alternatif Bilişim.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yüksel, H. (2014). Şaşı Bakıp Şaşırmak: Enformasyon Toplumu Kuram ve Politikaların Toplumsal Barış ve Adalet Açısından Eksiklikleri. 4. *Uluslararası Gazimağusa'da İletişim ve Medya Çalışmaları Konferansı*. Kuzey Kıbrıs.